

LIBERALŲ
SAJŪDIS

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
LIBERALŲ SAJŪDŽIO TARYBA**

**DEKLARACIJA
DĖL SOCIALINĖS ATSKIRTIES MAŽINIMO, REGIONINĖS POLITIKOS IR
ŠVIETIMO STIPRINIMO**

2019 m. gruodžio 7 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio taryba priėmė šią Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio deklaraciją dėl socialinės atskirties mažinimo, regioninės politikos ir švietimo stiprinimo:

Socialinės atskirties mažinimas. Liberalų požiūris.

Socialinė atskirtis yra žmogaus teisių pažeidimo forma. Asmeninė žmogaus sėkmė ir jo galimybės Lietuvoje vis labiau priklauso nuo žmogaus gyvenamosios vietos, jo šeimos socialinės ir ekonominės padėties. Mažiau galimybių turinti vaikas, o vėliau – jaunas žmogus, neretai susiduria su finansiniu nepriteklumi, dėl kurio jo išsilavinimo bei visapusiško ugdymo(si) galimybės yra apribotos.

Gerovės valstybės diskusijoje „pajamų lygybės“ klausimas užgožė „galimybių lygybės“. Būtent vienodos galimybės kiekvienam šalies gyventojui išnaudoti pilną savo potencialą turi būti pagrindiniu valstybės lygybės politikos tikslu. Gyvenamoji žmogaus vieta neturi daryti tam įtakos: kaimas, regiono centras, sostinė ar tolimiausias Lietuvos pasienis.

Ilgas gyvenimas socialinėje atskirtyje izoliuoja asmenis nuo aktyvaus gyvenimo visuomenėje. Mažai aktyvus dalyvavimas visuomenės gyvenime lemia žmogaus polinkį į žalingas veiklas, dėl kurių prevencijos ar padarinių valstybė turi imtis įvairių priemonių: didesnės investicijos į socialinę apsaugą, didesnės socialinės išmokos ar intensyvesnė viešosios tvarkos priežiūra. Visa tai ilgainiui lemia didesnę našą visuomenei ir mokesčių mokėtojams. Dėl šios priežasties didėja „šešėlinė“ rinka, auga emigracija, lėtėja ekonomikos augimas bei didėja nusivylimas valstybe, kurios politika dalį gyventojų palieka pažangos nuošalyje. Ilgojoje perspektyvoje socialinė atskirtis – grėsmė visuomenės stabilumui.

Socialinės atskirties problemas siūlome spręsti pasitelkdami socialines investicijas, kurios sudarytų lygias galimybes visiems žmonėms, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos, socialinės ar ekonominės padėties. Liberalai pasisako už atsiperkančias socialines investicijas socialinės atskirties mažinimui:

- Jaunimo socializacija ir emocinio intelekto ugdymas bei švietimo sistema, padedanti žmogui tapti kuriančia, už save ir kitus socialiai atsakinga asmenybe, turinčia kritinį mąstymą;

- Įvertinant nepagrįstai didelį vidutinio amžiaus tarp vyrų ir moterų skirtumą, įgyvendinti priemonės, leisiančias pasiekti panašią ar net vienodą vidutinę gyvenimo trukmę;
- Investicijos į bendruomeniškumo skatinimą, ypač atkreipiant dėmesį į benamių žmonių bei grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų resocializaciją bei pagalbą jų artimiesiems;
- Emocinės paramos, psichologinės ir psichoterapijos paslaugų, sąmoningumo ugdymo paslaugų prieinamumo didinimas;
- Investicijos į prevencines programas dėl alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimo;
- Žmonių su negalia ir žmonių, gyvenančių socialinėje atskirtyje aktyvus įtraukimas į ekonominę veiklą;
- Kalinčių ir pataisos įstaigose esančių žmonių skaičiaus mažinimas, taip pat – gyvenimo sąlygų tose įstaigose gerinimas bausmę atliekantiems žmonėms;

Socialinės atskirties mažinimo prioritetai ir priemonės neturi būti pašalpos ir kompensacijos. Didelės valstybės biudžeto išlaidos pašalpoms ar kitokioms kompensacijoms yra indikatoriai, rodantys prastą valstybės valdymą ilguoju periodu. Liberalai pripažįsta, kad visuomenėje visada yra ir bus žmonių, kuriems reikalinga valstybės pagalba, nes dėl tam tikrų priežasčių asmenys savimi pasirūpinti negali. Tačiau tokiu atveju yra labai svarbu **didinti socialinės rūpybos efektyvumą**, šios paslaugos teikimą perduodant nevyriausybinėms organizacijoms, bendruomenėms, valstybės institucijoms paliekant tik priežiūros funkcijas. Taip pat svarbu užtikrinti, kad socialinį išlaikymą gautų tik tie asmenys, kuriems iš tikrųjų jo reikia.

XXI amžius atneša naujus iššūkius. Vis greitėjantys ekonomikos pokyčiai: 4-oji pramonės revoliucija, tobulėjančios dirbtinio intelekto technologijos diktuoja vis greičiau besikeičiančius profesijų poreikius. Nė vienas šiuo metu karjerą pradedantis žmogus negali būti tikras, kad po kelių dešimtmečių rinkoje išliks jo specialybės poreikis. Kita vertus – auga gyventojų vidutinė gyvenimo trukmė, sveiko gyvenimo trukmė, žmonių aktyvios ekonominės veiklos trukmė. Dėl besikeičiančių ekonomikos tendencijų bei gerėjančios gyvenimo kokybės, liberalai siūlo **įgyvendinti dviejų karjerų principą** visuomenėje. Tokiu atveju specialybės keitimas vidutiniame amžiuje būtų ne išimtis, o taisyklė.

Liberalai, stebėdami Lietuvos gyventojų demografinę situaciją, išvelgia grėsmę Lietuvos valstybinei socialinei draudimo sistemai. Šią senstančios visuomenės problemą liberalai siūlo spręsti **proaktyviu imigracijos į Lietuvą skatinimu** – tiek Airijos pavyzdžiu skatinant lietuvių kilmės gyventojų reemigraciją, tiek vykdant institucinę, tikslinę labiausiai reikalingų specialistų imigraciją iš besivystančių šalių. Turime pasiekti, kad per artimiausią dešimtmetį imigravusių į Lietuvą gyventojų skaičius mažiausiai 100 000 viršytų per tą patį laiką emigravusių gyventojų skaičių. Mes turime kviesti į Lietuvą dirbančius ir pridėtinę vertę kuriančius žmones.

Taip pat, siekiant senstančios visuomenės integravimo ir įveiklinimo šalyje, liberalai siūlo **senjorų ekonominio aktyvumo skatinimo sistemą**, suteikiant paramą verslui, pasinaudojančiam senjorų patirtimi bei patiems senjorams, siekiantiems kurti verslą ar būti kitaip ekonomiškai aktyviais.

Taipogi, siekiame **skatinti Lietuvos gyventojus savarankiškai investuoti į ateitį**, kaupiant pajamas finansinio saugumo užtikrinimui senatvėje, nes tik valstybinė pensijų sistema to neužtikrins.

Liberalai siūlo **atsisakyti Lietuvos, kaip pigios darbo jėgos šalies įvaizdžio**. Pigi darbo jėga ne tik sukelia socialinės atskirties problemą, bet taip pat mažina verslo motyvaciją daugiau investuoti į technologijų modernizavimą bei inovacijas, o tai lėtina ekonominį augimą. Lietuvos tikslas turėtų būti sukurti tokią ekonomikos ir mokesčių sistemą, kuri pritrauktų naujas investicijas, skatintų didinti darbo efektyvumą, kelti darbuotojų kompetencijas, užtikrinti nuolatinį jų tobulėjimą ir skatintų aukštą pridėtinę vertę kuriančio verslo augimą. **Skatintų žmones daugiau uždirbti, o ne mažiau išleisti!**

Regioninė politika. Liberalų požiūris.

Valstybės pasirinkta regioninės politikos santvarka daro didelę įtaką vietos piliečių gyvenimui. Regionai yra svarbūs dalyviai tiek tarptautinio, tiek nacionalinio bendradarbiavimo klausimuose. Regioninė atskirtis (socialinė atskirtis ir pajamų nelygybė) Lietuvoje yra didžiausia per 20 metų bei viena didžiausių Europos Sąjungos (ES) kontekste. Didėjančių socialinių ir ekonominių skirtumų Lietuvoje priežastimi dažnai yra įvardijama tai, kad regioninė politika šalyje vykdoma fragmentiškai, o regionų plėtros klausimai sprendžiami tik nacionaliniu lygiu ir tik investicinėmis priemonėmis. Vienomis esminių priežasčių, limituojančių regioninę plėtrą Lietuvoje, taip pat yra laikomos: regioninio lygmens veikėjų, suinteresuotų regiono plėtra, trūkumas, riboti regionų bei savivaldybių įgaliojimai ir nepakankami gebėjimai ekonominės ir vietos plėtros skatinimo srityse. Neturėdamos finansinių išteklių, kuriais galėtų disponuoti, regionų plėtros tarybos (toliau – RPT) turi ribotas galimybes tiesiogiai dalyvauti įgyvendinant bendrus projektus (lieka koordinacinis vaidmuo). Liberalai siekia, **kad RPT veiklai skirtų dotacijų/subsidijų dydis priklausytų nuo tarpsavivaldybinių projektų skaičiaus, taip skatinant bendrus regioninius projektus ir bendrą savivaldybių veiklą.**

Siūlome sumažinti egzistuojančią konkurenciją tarp savivaldybių, pasitelkiant pertvarkas teisinėje ir mokestinėje srityse, nes tai yra viena esminių kliūčių tarpsavivaldybiniam bendradarbiavimui ir bendrų projektų rengimui regionuose. Taip pat, **skatinti savivaldybes identifikuoti bendrą siektiną regioninį rodiklį ir sudaryti palankias sąlygas jo siekti.**

Kai kurios viešosios paslaugos turėtų būti teikiamos regioniniu lygiu. Viešojo transporto paslaugos galėtų būti optimizuotos. Bendras paslaugos tiekimas vienytų visą regioną, užtikrintų sklandesnį gyventojų migravimą į darbo vietas, mokyklas ir taip užtikrintų geresnį ir efektyvesnį paslaugų teikimą regione. Toks modelis suvienytų savivaldybes telktis. Galima rizika dėl savivaldybių nuosavų įmonių egzistavimo, pavyzdžiui, autobusų parkų. Centrinės ir vietos valdžios turėtų skatinti savivaldybes įkurti bendrą viešojo transporto įmonę, skiriant tam tikrą finansavimą (kofinansavimą). Pavyzdžiui, Suomijos ir Švedijos šalių atveju, tokia praktika yra taikoma sveikatos priežiūros ir viešojo transporto bei kitose srityse. Kadangi minėtos šalys lyderiauja regioninės sanglaudos šalyse net tik ES kontekste, bet ir už jos ribų, tai galėtų būti svarus argumentas, grindžiantis regioninio bendradarbiavimo svarbą ir atnešamą naudą. **Būtina skatinti ir plėtoti tarpsavivaldybinį bendradarbiavimą, kurį reikia aiškiai reglamentuoti atitinkamuose teisės aktuose.** Tai turi pradėti kurti įstatymų leidėjai, nurodantys, kad toks bendradarbiavimas yra būtinas, norint mažinti didėjančią socialinę ir ekonominę atskirtį tarp regionų ir juose.

RPT, iš esmės būdamos regioninio lygmens sprendimus priimančiomis institucijomis, tačiau neturėdamos jų įgyvendinimui reikalingų administracinių priemonių, savo įgaliojimus gali įgyvendinti tik iš dalies, t. y. negali savo vardu sudaryti sutarčių, savarankiškai įgyvendinti kelias savivaldybes jungiančių projektų, dalyvauti naryste paremtose organizacijose (taip pat – tarptautinėse) bei kita. Dėl esamo RPT statuso, jos negali savarankiškai įgyti teisių ir pareigų bei jas įgyvendinti, būti atsakingos už savo veiksmus, taip pat nėra atsakingos už priimamus sprendimus. Faktiškai, RPT sprendimai gali būti įgyvendinti tik tuo atveju, jeigu už juos atsakomybę prisiima kitas jai nepavaldus subjektas (pvz.: savivaldybė ar ministerija), todėl RPT priima sprendimus, tačiau neatsako už jų įgyvendinimo rezultatus. Taip kyla regioninės plėtros procesų valdymo bei pareigybinės atsakomybės problema, o regioninę politiką įgyvendinančiose institucijose atsiranda nekokybiškos veiklos rizika. Dėl to nėra politinio, vieneto atsakingo už regioninę dimensiją. Kitaip tariant, neturime organo, kuris būtų teisiškai įgalintas tą veiklą vykdyti ir būtų atskaitingas už veiklos rezultatus.

Tam, kad būtų užtikrintas svaraus ir reikšmingo regioninio lygmens vieneto egzistavimas, reikalingas esamos RPT institucinis stiprinimas. RPT reikia suteikti viešojo administravimo įgaliojimus ir aiškiai reglamentuoti, kokią galią jų priimami sprendimai turi kitiems asmenims bei institucijoms. Atlikus šiuos pakeitimus, RPT galėtų visa apimtimi įgyvendinti viešojo juridinio asmens teises ir pareigas.

Taip iš esmės būtų išsprendžiama šiuo metu egzistuojanti regioninio lygmens įgalinimo problema, kuomet sprendimus dėl regiono plėtros rengia centrinės valdžios institucija (Regioninės plėtros departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos), o priima kolegiali institucija (RPT), kuri neturi nei prievolės, nei galimybių šiuos sprendimus įgyvendinti, bet už pasiektus rezultatus atsako atskiros savivaldybės arba ministerijos.

RPT įgalinimas padėtų išspręsti savivaldybių bendradarbiavimo ir integruoto planavimo regioniniu mastu ribojimo problemą. Aiškiai nustatytas RPT kompetencijas, būtų sudarytos prielaidos specialiais teisės aktais nustatomas funkcijas optimaliai vykdyti teritoriniu lygiu. Specialiais teisės aktais arba savivaldybių bendru sprendimu, regioniniu lygiu galėtų būti konsoliduojamos funkcijos ir (ar) viešosios paslaugos, kurių teikimas nėra optimalus nei savivaldybių lygiu (dėl per mažų atskirų savivaldybių finansinių, administracinių išteklių, demografinių pokyčių, gyventojų pasiskirstymo), nei nacionaliniu lygiu (dėl menkų centrinės valdžios galimybių prisitaikyti prie konkrečių vietovių poreikių, užtikrinti lankstų paslaugų administravimą). Regioniniu lygiu galėtų būti teikiamos viešojo administravimo ir (ar) viešųjų paslaugų funkcijos. Siekiant rezultatyvių ir reikšmingų pokyčių regioninės politikos srityje, viešojo juridinio asmens statuso suteikimas RPT yra esminis pokytis, kuris suteiktų pagrindą ir sudarytų prielaidas tolimesniam regioninio lygmens stiprinimui.

Perduoti savivaldybėms žemėtvarkos klausimų sprendimą, pertvarkant Nacionalinę žemės tarnybą prie Žemės ūkio ministerijos. Sutrumpinti terminai, bendrų savivaldybės ir regiono tikslų žinojimas sudarytų palankias sąlygas investicijoms.

Reorganizuoti Užimtumo tarnybas, jų funkcijas perduoti rajonų savivaldybėms. Savivaldybės turėtų ne tik poreikius, bet ir išteklius.

Gerinti infrastruktūrą, kuri mažintų atotrūkį tarp kaimo ir miesto. Žvyrkelių asfaltavimas – prioritetas. Būtų sudarytos sąlygos regionų ir savivaldybių patrauklumo didinimui ir investuotojų pritraukimui. Būtent žvyrkelių asfaltavimas lemia regionų išvystymą ir socialinės ekonominės atskirties mažinimą.

Būtina, kad centrinė valdžia numatytų aiškias finansavimo taisykles projektų, kurie skatina darbo vietų kūrimą regionuose, finansavimui.

Švietimo stiprinimas. Liberalų požiūris.

Mūsų, liberalų, pagrindinė nuostata – žmogus turi būti laisvas ir orus, pasižymintis gerai išlavintu gebėjimu spręsti, reikštis ir veikti, skirti gėrį nuo blogio. Tačiau žmogus toks negimsta, todėl švietimas yra pamatinė žmogaus savęs realizavimo prielaida, valstybės ir visuomenės raidos katalizatorius. Esame įsitikinę, kad pagrindinis švietimo tikslas – **(iš)ugdyti žmogų, pasirengusį laisvei**. Siekiant šio tikslo įgyvendinimo, visuose švietimo lygmenyse ir visose ugdymo(si) veiklose keliame tris pagrindinius siekinius: *įvairovę, laisvę veikti ir galimybes kiekvienam*.

Įvairovė. Kiekvienas vaikas ir suaugusysis turi turėti galimybę mokytis kartu su kitais, nepriklausomai nuo jo tautybės, rasės, negalios, lyties, tikėjimo, socialinės grupės, ankstesnės mokymosi patirties. Tik tobulėdamas įvairialypėse grupėse kiekvienas asmuo gali rasti būdus geriausiai išreikšti save. Siekiant atliepti įvairius besimokančiųjų poreikius, mokytojai turi pasižymėti amžiaus, lyties, tautybės, tikėjimo, ankstesnės darbinės bei gyvenimiškos patirties įvairove, todėl turi būti ne tik atverti kuo įvairesni būdai ateiti į pedagogo profesiją, bet ir sukurtos palankios galimybės mokytojams pakeisti tolesnės karjeros kryptį. Paviduriniame ugdyme įvairovė turi pasireikšti tiek tinkamu švietimo lygmenų atskyrimu, tiek rengimo darbo rinkai ir perkvalifikavimo galimybių įvairove. Universitetuose ir kolegijose ši įvairovė dar turi būti pastiprinta tiek studentų ir dėstytojų tarptautiškumu, tiek galimybėmis susidaryti atvirą studijų planą kiekvienam to pageidaujančiam studentui.

Laisvė veikti. Besimokantieji turi būti skatinami nebijoti klaidų, nes be jų nėra įmanoma asmens sėkmė ir inovacinių kompetencijų plėtotė. Siekdami kiekvieno besimokančiojo sėkmės, mokytojai turi turėti galimybę laisvai rinktis, ko, kada ir kaip mokyti, o mokyklų bendruomenės – laisvai planuoti ugdymo programas, nustatyti pamokų trukmę ir laiką. Turi būti užtikrinta

galimybė kurti kuo įvairesnes mokyklas, atliepiančias konkrečios bendruomenės poreikius (tarp jų ir bendruomenines mokyklas, mokyklas ant ratų, mokyklas be pastatų ir t.t.), atsisakant šiuolaikinių ugdymo tendencijų nebeatitinkančių higienos normų. Poviduriniame ugdyme laisvė veikti visų pirma turi pasireikšti kaip galimybė kuo laisviau ateiti ir išeiti į/iš aukštojo mokslo sistemos, laisvai keisti institucijas tam, kad būtų atlieptas kiekvieno besimokančiojo poreikis įgyti jam ir darbo rinkai reikiamas kompetencijas. Turi būti sukurtos paskatos dirbančiųjų per(si)kvalifikavimui darbo vietose, įgyjant besikeičiančiai globaliai darbo rinkai reikiamą kompetencijų.

Galimybės kiekvienam. Manome, kad kiekvieno žmogaus potencialą geriausiai galima atskleisti tik vadovaujantis holistiniu požiūriu, kad svarbios yra ne tik žinios, bet ir fizinis, emocinis, socialinis ugdymas. Kiekvienas besimokantysis turi turėti galimybę gauti vienodai kokybišką, tarptautinius standartus atitinkantį išsilavinimą, nepriklausomai nuo savo gyvenamosios vietos, specialiųjų poreikių ar tautybės. Mažiausi vaikai turi būti mokomi kuo arčiau savo namų, tuo tarpu vyresni turi turėti galimybę pasiekti mokymo įstaigą per kuo trumpesnę įmanomą laiką. Kiekvienas besimokantysis turi turėti galimybę mokytis taip, kad būtų atliepti jo poreikiai, todėl turi būti išplėsta mokymosi galimybių ir mokyklų įvairovė. Kiekvienas žmogus turi turėti galimybę grįžti į švietimo sistemą, jeigu ankstesnės jo gyvenimo aplinkybės to neleido; tam turi būti sudarytos kuo įvairesnės galimybės suaugusiems įgyti vidurinį ir pavidurinį išsilavinimą.

Norime, kad Lietuva išsiplėštų iš EBPO ženkliai atsilikusių švietime ir Europos inovacijų švieslentėje sąrašo. **Sieksime, kad Lietuvos švietimo sistema būtų orientuota į sėkmingo žmogaus ugdymą, nes asmens sėkmė – tai prielaida kurti įsipareigojimu ir atsakomybe grįstą laisvų žmonių visuomenę!**

Posėdžio pirmininkai

Orinta Omelytė

Simonas Kairys